

Det alvorligste brud på den danske neutralitet under 1. Verdenskrig fandt sted ved Saltholm i Øresund i 1915. Den dramatiske episode kostede 14 britiske orlogsgaster livet.

TEKST: SØREN NØRBY, HISTORIKER

Abandon ship

Ildkamp ved Saltholm under 1. Verdenskrig

Den britiske besætning forlader den brændende ubåd E.13. Samtidig tegning.

ip!

ORLOGSMUSEETS ARKIV/KOLOERING: SVANTE STROM

Da verdenskrigen brød ud i august 1914, erklærede Danmark sig neutral. Siden nederlaget i 1864 havde den danske udenrigspolitik koncentreret sig om ikke at komme i mod-sætning til den store nabo i syd, og selv om de fleste danskeres sympati lå hos Storbritannien og Frankrig, vidste regeringen, at der intet var at vinde, men derimod alt at tabe ved at gå mod Tyskland.

Hvis krigens parter skulle tage den danske neutralitet alvorligt, var det imidlertid nødvendigt at håndhæve den strengt. På grund af Danmarks geografi var det det danske søværn, der skulle varetage hovedparten af neutralitetshåndhævelsen. Kom et krigsskib fra en af de krigsførende parter ind på dansk territorialfarvand, var det søværnet, der skulle sørge for, at skibet enten hurtigt kom ud i internationalt farvand igen eller blev interneret i dansk havn.

På grund!

Under krigen blev den danske neutralitet krænket ved flere lejligheder. Den alvorligste episode var den tyske beskydning af en strandet britisk ubåd ved Saltholm den 20. august 1915.

Under verdenskrigen var Østersøen et vigtigt område for Tyskland, efter-

som området blev benyttet af den civile skibstrafik til og fra landet. Samtidig var Østersøen uddannelsesområde for den tyske flåde. Af de samme årsager var området også et vigtigt jagtområde for britiske ubåde. For at nå frem til Østersøen skulle ubådene dog igennem de danske stræder.

Den britiske ubåd E.13 gik på grund ved Saltholm midt i Øresund.

Natten mellem den 18. og 19. august 1915 stod de britiske ubåde E.8 og E.13 ned gennem Øresund. Ubådernes gennemsejling, som blev gennemført uddykket (altså på overfladen), blev besværliggjort dels af udlagte minefelter, dels af danske og svenske orlogsskibe, som patruljerede landenes territorialfarvande. Derudover udgjorde også

selve Øresund en udfordring med farvandets mange øer og grunde.

Den danske reaktion

Mens E.8 valgte at gå vest om Saltholm og slap uset ud i Østersøen, besluttede chefen for E.13, kaptajnløjtnant Geoffrey Layton, at sejle øst om Saltholm. Desværre viste ubådens kompas sig have en lille misvisning, og ved 23.30-tiden gik det galt. E.13 løb på grund og satte sig uhjælpeligt fast ved det sydvestlige hjørne af Saltholm – langt inde på dansk territorialfarvand.

Grundstødningen blev hurtigt opda- ➤

FORHOLDSREGLER VED KRÆNKELSE AF DANSK NEUTRALITET

"Hvis det er en tysk undervandsbåd, og andre tyske fartøjer vil assistere, skal der protesteres, men foreløbig ikke anvendes andre midler. Hvis det er en engelsk undervandsbåd, skal det forhindres, at tyske fartøjer bemægtiger sig den eller angriber den. Først anvendes protest, derefter, hvis dette ikke respekteres, anvendes de til rådighed stående midler."

Flådens Overkommando

Tre af E.13s besætningsmedlemmer fotograferet på dækket af ubåden under interneringen på Holmen. Tårnet bærer tydelige mærker efter den tyske beskydning.

ORLOGSMUSEETS ARKIV

get af de danske orlogsskibe i nærheden, og allerede kl. 05.00 ankom den danske torpedobåd *Narhvalen* til stedet for at fastslå ubådens identitet. Inden da havde Flådens Overkommando udsendt et direktiv med retningslinjer til de danske skibe i nærheden.

Ifølge det skulle man protestere, men ikke gøre mere, hvis der var tale om en tysk ubåd. Hvis det derimod var en britisk ubåd, der havde forvildet sig ind på dansk område, skulle man, om nødvendigt med magt, forhindre tyske flådeenheder i at bemægtige sig den (se side 31).

Forstærkning

Narhvalens chef kunne hurtigt konstatere, at der var tale om en britisk ubåd. Han informerede derefter E.13s chef om, at han ifølge neutralitetsbestemmelserne havde 24 timer til at bringe sit fartøj flot og forlade dansk område. Lykkedes det ikke på egen hånd at fjerne

E.13 fra dansk territorialfarvand inden for et døgn, ville besætning og fartøj blive interneret for resten af krigen. Da nyheden om, at der var tale om en britisk ubåd, indløb, valgte chefen for flåden, viceadmiral Kofoed-Hansen, at sende

"Ubådens besætning søgte først ly inde i skroget, men det gav ikke tilstrækkelig beskyttelse mod de tyske kanonskud"

søværnets 1. Eskadre, der bl.a. bestod af panserskibet *Peder Skram*, krydseren *Gejser* samt et antal torpedobåde, mod Saltholm. Viceadmiralen orienterede dernæst forsvarsminister P. Munch og, på dennes opfordring, kongen om sin beslutning.

Eskadren lå imidlertid ved Taarbæk, og det ville derfor tage et par timer, før den kunne være fremme ved sydspidsen af Saltholm, selv om man sejlede med

fuld kraft. De to hurtigsejlende torpedobåde *Søulven* og *Tumleren* med chefen for 1. Torpedobådsflotille, kaptajn E. Haack, om bord blev derfor sendt i forvejen. De nåede omkring kl. 08.45 frem til E.13s position. Samtidig ankom også torpedobåden *Støren* fra Defensionseskadren ved København.

De tre torpedobåde ankrede op ca. trekvart sømil fra den strandede britiske ubåd – for langt væk til at yde E.13 nogen form for fysisk beskyttelse. Med denne forstærkning på plads kunne

Narhvalen nu sejle ind til E.13 for at afhente ubådens næstkommanderende, premierløjtnant Paul Eddis. Han blev overført til et nærliggende dansk stationsskib for at aflægge rapport om, hvordan E.13 var gået på grund.

Forlad skibet!

Allerede tidligt om morgenen havde en tysk torpedobåd passeret tæt forbi den strandede britiske ubåd, dog uden at

krænke dansk territorium eller på anden måde foretage sig noget faretruende.

Kl. 09.28 blev der fra de danske torpedobåde imidlertid observeret to tyske torpedobåde, der med stor fart nærmede sig sydfra. Det viste sig senere, at der var tale om de to torpedobåde G132 og G134. Fra masterne af de tyske torpedobåde vadede signalflaget »Forlad Skibet«, og der var ingen tvivl om, at tyskerne havde til hensigt at angribe den strandede ubåd.

G132 indledte angrebet med at affyre en torpedo, der dog ramte havbunden og eksploderede nær ubåden. Derefter indledte de to torpedobåde en kanonbeskydning af E.13, der hurtigt fik en række træffere og brød i brand. Ubådens besætning søgte først ly inde i skroget, men det gav ikke tilstrækkelig beskyttelse mod de tyske kanonskud. Da indtrængende saltvand nåede ubådens batterier, udviklede der sig en giftig gas, som tvang chefen til at give den ordre, som alle skibschefer frygter: »Abandon Ship!« (Forlad skibet).

Der var på dette tidspunkt gået mindre end tre minutter, siden tyskerne igangsatte angrebet.

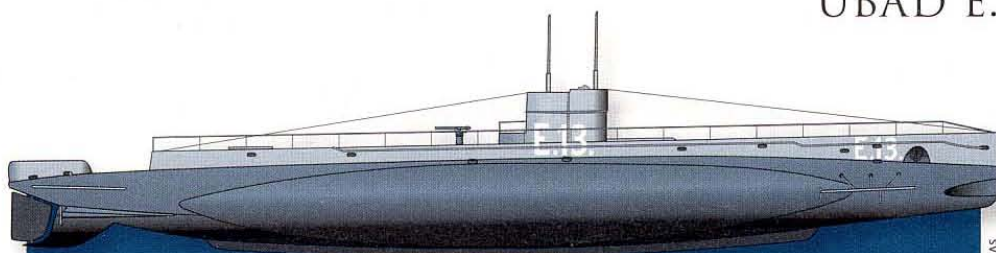
På trods af klare ordrer fra Flådens Overkommando havde de tre danske torpedobåde, der lå for anker mere end en halv sømil fra E.13, intet foretaget sig for at hindre det åbenlyse tyske brud på den danske neutralitet. Først da E.13s besætning kastede sig i bølgerne og forsøgte at svømme de få hundrede meter ind til Saltholm, reagerede kaptajn Haack og de danske torpedobåde.

Ingen åbnede ild

Torpedobåden *Søulven*, der lå nærmest E.13, kappede ankerkæden og satte med fuld kraft kurs mod de tyske torpedobåde. Samtidig lykkedes det *Søulvens* besætning at få sat en redningsbåd i vandet, hvorefter man straks begyndte at samle de overlevende britiske ubådgaster op.

Få øjeblikke efter blev *Søulven* fulgt af *Støren*, men tyskerne fortsatte ufortrødent beskydningen. Ingen af de danske skibe åbnede ild mod de tyske torpedobåde.

På dette tidspunkt havde de tyske fartøjer haft held til at beskadige E.13 i et sådant omfang, at den britiske ubåd ikke ville komme til at deltage i krigen igen.

SVANTE STRÖM

● E.13 var én i rækken af britiske ubåde af E-klassen, som blev udstationeret i Østersøen i perioden fra 1915 til 1918.

Længde 55,4 meter
Vandtætte skotter 4
Besætning 29 mand

Maksimal fart på overfladen 14 knob
Maksimal fart neddykket 9,5 knob
Maksimal dybde 61 meter

De satte derefter hurtigt kurs mod internationalt farvand.

1. Eskadre befandt sig under beskydningen endnu to-tre sømil fra E.13, men selv om bl.a. kystpanserskibet *Peder Skrams* 24 centimeters kanoner sagtens ville have kunnet nå de tyske torpedobåde, åbnede ingen af skibene ild. Chefen for eskadren forklarede senere, at han havde været bange for, at en direkte beskydning af de tyske torpedobåde ville medføre tab af kystpanserskibet eller i værste fald krig mellem Danmark og Tyskland. Denne risiko havde han ikke turdet løbe.

Efterspillet

Det tyske angreb kostede 14 af E.13s 29 besætningsmedlemmer livet. Mens de overlevende blev interneret på flådestationen på Holmen, blev ligene af de døde kort tid efter sejlet til Hull i England om bord på DFDS-damperen *S/S Vidar* under eskorte af tre danske torpedobåde. Trods interneringen lykkedes det i oktober 1915 kaptajn-

løjtnant Layton og næstkommanderende Paul Eddis at flygte fra Holmen og nå helaskindet tilbage til England.

For kaptajn Haack, chefen for 1. Torpedobådsflotille, fik episoden også et efterspil. Chefen for søværnet, viceadmiral Kofoed-Hansen, bebrejdede ham efterfølgende, at Haack ikke havde placeret sine tre torpedobåde, sådan at et tysk angreb ville være blevet forhindret. Endvidere mente viceadmiralen, at Haack, da først angrebet var en realitet, ikke havde handlet tilstrækkeligt resolut for at stoppe det.

Haacks ellers lovende karriere i søværnet sluttede i 1917, hvor han tiltrådte en stilling som fyrinspektør og chef for fyrinspektionsskibet *C.F. Grove*. Også chefen for 1. Eskadre, kommandør T.V. Garde, blev bebrejdet af viceadmiralen, at han ikke havde åbnet ild for at beskytte den britiske ubåd. ●

Mere på internet:

www.navalhistory.dk – den største webside om den danske flådes historie.

MARINENS BIBLIOTEK ARNIV

E.13 blev indbragt til Holmen. Efter krigen blev ubåden solgt til ophugning.